

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van **Dr. K. Schilder, Dr. C. Tazelaar en Prof. Dr. J. Waterink**

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. C. Bouma, 's Gravenhage; Dr. K. Fernhout, Vreeland; Prof. Dr. F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr. T. Hoekstra, Kampen; Dr. G. Keizer, De Steeg; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Dr. S. O. Los, 's Gravenhage; Dr. J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr. D. Postma, Burgersdorp (Zuid-Afrika); Dr. A. Ringnalda, Soerabaja; Dr. J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr. J. Thijs, Zwolle; Dr. J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielenga, Franeker; Mr. J. A. de Wilde, 's Gravenhage.

Stukken voor de Redactie zende men aan den secretaris der Redactie:
Dr. C. TAZELAAR, 2e Const. Huygensstr. 77, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 35 ct. p. regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: De Ethiek van Karl Barth. IV. — Uit de Schrift: Christus leeft Gode. (Rom. 6: 10). — Kerkelijk Leven: Candidaten-nood. — Lit. en Kunst: Bibliotheekgidsen. — Vakwetenschap en Praktijk: Sterrenkunde. IV. — Rondom het Zakenleven: Financieel Economische Rubriek. — Zending en Evangelisatie: Een jaar van „Filipinus“. Syncretisme. — Pop. Wet. Schetsen: Het Chiliaisme en het Oude Testament. XVI. — Perschoorw. — Stemmen uit onze Kerken. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

De Ethiek van Karl Barth.

IV.

Men heeft van Barth's theologie gezegd, dat ze ontstaan is onder nawerking van den wereldoorlog, dat ze zou zijn oorlogs-, desperado-theologie. Hoe dit zij, zeker is, dat de ontwikkelingsgang onzer Westersche kultuur niet zonder invloed gebleven is op Barth's denken. Hij spreekt over een probleem der ethiek, over de diepere problematiek onzer dagen, waar wij in groter radeloosheid tegenover staan dan de generatie vóór 1914¹⁾. Er is een tijd geweest, waarin men dogmatisch moeielijk vond, maar ethiek gemakkelijk, de brief aan de Romeinen zwaar, maar de bergrede gemakkelijk te verstaan. Maar nu — in plaats van te zingen „Be-
fiel du deine Wege“ — zou Barth liever zeggen, dat het verschrikkelijk is te vallen in de handen van den levenden God. Want het probleem is geworden krisis des menschen. Hoe we het probleem ook benaderen, we komen niet tot definitieve oplossing. Want de mensch wil leven en dat leven laat zich niet vergeestelijken, noch verheerlijken, noch stellen in den dienst van God. Daarom — omdat het probleem der ethiek identiek is met den nood van den mensch, is maar één mogelijkheid overgebleven, n.l. dat God komt tot de wereld. Wanneer de menschen God niet vinden, dan vindt God den mensch. Justificatie — vergeving.

Nu is het in het licht van al het voorafgaande apriori waarschijnlijk, dat Barth zeer sceptisch zal staan tegenover allerlei arbeid ook van onzen tijd. Vooral richt hij zijn kritiek tegen een al te voorbarige identificatie van kultuurarbeid en koninkrijk Gods, m.a.w. tegen alle kultuurprotestantisme. Het gaat immers ook in de vraag der kultuur om God en wanneer Hij maar niet „een“ factor is, dan wordt ook de kultuur tot probleem. Strauch zegt²⁾, dat het radicale dualisme tusschen God en wereld voert tot een volstrekte relativeering van alle waarden dezer wereld en daarom móet aan alle idealistisch, activistisch en evolutionistisch kultuur-optimisme een krachtig halt! worden toegevoegd. Alle pogingen om wereld en kultuur te vereenigen, te verchristelijken liggen onder het gericht. Omdat God God is en — de mensch slechts mensch. Op grond hiervan heeft men Barth meermalen beschuldigd van een totaal verwaarloozen van staat, kultuur en maatschappij en bij hem gezien het meest volstrekte kultuurpessimisme. En vooral in het licht van Barth's opvatting, dat Christendom identiek is met eschatologie³⁾, meende men in Barth te moeten zien een ontkenning van alle waarde van positieve kultuurarbeid en Christelijke actie levens. Immers — het leven laat zich toch niet stellen in den dienst van God en — de gedaante dezer wereld gaat voorbij, zoodat er slechts één woord overblijft: Wachten, hopen, want het rijk Gods komt. Een Ander dan een mensch heeft gezegd: „Zie, Ik maak alle dingen nieuw“. En toch — in de groote vraag „God en de geschiedenis“ is Barth niet pessimist zonder meer. Want hij wil⁴⁾ o.m. de kultuur ook zien vanuit het gezichtspunt der schepping. De verloren mensch is schepsel Gods. Die waarheid heeft betekenis voor de beschouwing der kultuur. De vraag is hier te stellen, of Barth hier aan het bezwaar van Althaus tegemoet komt, dat de scheppingsgedachte bij Barth niet is doorgedacht. Wat is de betekenis van het feit, dat de mensch Gods schepsel is? Dat wil vol-

gens Barth niet zeggen, dat er een zelfstandig-werkelijke relatie is tusschen God en — natuur en geschiedenis, maar alleen dit, dat als het Woord Gods wordt gesproken in deze zondige wereld, dat gesproken en gehoord worden van het Woord berust op een door de zonde niet vernietigde mogelijkheid n.l. op een „Rechtsanspruch“ van God als Schepper op den mensch. En nu leeft in de verzoening die groote onderstelling weer op en in de werkelijkheid der goddelijke genade wordt die waarheid der goddelijke schepping weer aan het licht gebracht. Gratia non tollit naturam, sed perficit⁵⁾.

Daarom nu — omdat in de schepping gegeven was de belofte: zuivere humaniteit, eenheid des levens en omdat in de verzoening die belofte niet wordt opgeheven, maar bevestigd, daarom kan kultuurarbeid heenwijzing zijn naar wat de mensch als schepsel Gods worden moet. Ja, ze is daar een getuigenis van in Christus, die in de verzoening de verloren belofte terugbrengt. Een recensent over Barth's lezing over kerk en kultuur (te Amsterdam gehouden) zag zoo de mogelijkheid geopend voor sociaalpolitische activiteit als zinvol en door God gewild. Het is echter zeer de vraag, of dat juist is. Barth wil twee uitersten vermijden: hij wil de kultuurarbeid niet heiligherklaren, maar ook niet blind zijn voor die heenwijzing, die in kultuurarbeid liggen kan. In ieder geval zien wij niet het rijk Gods aanbreken in eenige menselijke kultuurarbeid.

Misschien echter is ze een teeken, dat het rijk Gods nabij gekomen is. Naar ik meen, is hier de lijn van de individueele ethiek consequent doorgetrokken in de beschouwing aangaande de kultuur. Het werk der menschen is radicaal verkeerd, maar in Christus kan het worden aangenomen als gehoorzaamheid. Er kan zijn demonstratie, offer en dat offer is heilig, omdat het altaar heilig is. Het doel van hun arbeid — humaniteit — is op aarde niet te bereiken. Wij kunnen het rijk Gods niet bouwen. Er is geen humaniteit in de wereld. En toch is het pessimisme niet fundamenteel, maar uit inzicht in het ja Gods geboren. Want waar de schepping ons verloren ging, daar keert ze terug — met de vervulling van de belofte, die we dan niet meer kunnen verliezen. Humaniteit is voor hem, die „gezien“ heeft, hopen op de opstanding der dooden. Kultuurarbeid kan zijn: sacramentele tegenwoordigheid Gods (en men bedenke dat Barth in zijn sacramentsleer Calvijn wil volgen!) maar juist daarin doelt ze op „het laatste“, n.l. reële tegenwoordigheid Gods. „Uw koninkrijk kome“. In onzen tijd moet volgens Barth vooral de nadruk worden gelegd op dien eschatologischen vorm van het Woord Gods. Het is het nadruk leggen op „de troost en de waarschuwing der eeuwigheid“.

De ethiek van Barth of misschien juist, Barth's uiteenzettingen over het probleem der ethiek vormen ontegenzeggelijk een tot in onderdeelen consequent doorgevoerden gedachtenbouw (wat de hoofdlijn betreft).

Nu schijnt een beoordeeling betrekkelijk eenvoudig te zijn, als we letten op Barth's aanwijzing, dat het probleem der ethiek is Soli deo gloria. Maar uit de vele discussies der laatste tien jaar is wel duidelijk gebleken, dat het maar niet gaat om al-of-niet-aanvaarding van een apriori vaststaand gegeven, maar om inzicht, om interpretatie van Schrift en dogma en van de reformatoren.

Daarom moeten we allereerst deze vraag stellen: Wat is de achtergrond van Barth's denkbild? Wat doet hem zoo kritisch staan niet alleen tegenover heel de 19e-eeuwsche theologie, maar ook tegenover allerlei opvattingen, die aan de bezwaren van intellectuele en morele werkgerechtigheid naar we tot nu toe meenden, waren ontkomen? Hoe is het mogelijk, dat twee theologen als Kuyper en Barth beide vollen nadruk leggen op het „Soli deo gloria“ en dan toch merkwaardige verschillen aan het licht komen?

De verklaring, dat heel Barth's denken georiënteerd is aan de afwijzing van alle menschenhoogheid tegenover of naast den alleen-hoogen God, bevat ongetwijfeld juiste momenten, al is deze verklaring niet voldoende.

We kunnen het tenvolle laten gelden, wat Haitjema naar voren brengt, dat Barth is opgetreden met de uitlegging van een brief van Paulus, waar toch ongetwijfeld de hoogheid Gods op den voorgrond staat en de verdoemelijkheid van den mensch. Thurneysen heeft er ons van verteld, dat ze in dien tijd van wording van den „Römerbrief“ den bijbel opnieuw gingen lezen, anders dan vroeger, met minder onderstellingen, onbevangeren en ook deemoediger, meer vragend naar het Woord van den levenden God, nu allerlei ideologien illusoir waren gebleken⁶⁾. Maar zoo is m.i. het eigenaardige in Barth's positie niet ten volle samen te vatten. Het is meermalen opgemerkt, dat het verschil in theologie is terug te brengen tot een verschil in Godsgedachte. Wanneer we vanuit dit aspect over Barth nadenken, kunnen we de vraag stellen of het juist is om met Althaus in Barth's formeele, dialectische Godsbegrip het grondschema van zijn theologie te zien. Nu wil ik niet ontkennen de waarde van dit gezichtspunt en de betrekkelijke juistheid, maar meen toch, dat er momenten zijn aan te wijzen, die hier niet zonder meer in liggen opgesloten. Natuurlijk mag worden vooropgesteld dat Barth sterk den nadruk legt op de transcendentie Gods tegenover pantheïsme en immanentie-filosofie⁷⁾ en alle verrijnde vereenzelviging van God en mensch radicaal afwijst. Daarin wil hij doorvoeren het „finitum non capax infiniti“⁸⁾. Daarom is meermalen Barth verweten, dat hij de immanentie Gods niet tot haar recht laat komen. Het is heel merkwaardig, dat niet alleen van Gereformeerde, maar ook van Roomsche zijde dat bezwaar is ingebracht. Zoo ziet de Roomsche Przywara daarin de funeste consequentie van Luther⁹⁾. Augustinus had de eenheid van immanentie en transcendentie nog gegrepen, de zalige mystiek van het „God in mij“ en het besef van onmetelijke distantie van den onbegrijpelijken God. Luther zou dan eenzijdig, ja bijna uitsluitend geweten hebben van de transcendentie Gods. Niet God in het schepsel, maar zonder het schepsel. Hij is de Werkelijkheid. Hij alleen, de Verborgene, Onbegrijpelijke, Allenwerkende. Daarom geen plaatsvervanging op aarde, dus in beginsel geen kerk, geen menselijk werk met religieuze waarde, maar slechts goddelijke activiteit en alle zijn van den mensch — zonde. Dienstevolge zelf hij in Barth een oerechte wedergeboorte van het protestantisme en bespeurt hij bij hem den gloed der oude reformatorenharistocht. De menselijke subjectiviteit komt niet in aanmerking. Afgezien van de interpretatie van Luther is het zeer goed te verstaan, hoe Przywara tot deze kritiek komt. Ze is gefundeerd op de beschouwingen van Barth voornamelijk over het geloof, als Barth b.v. in den „Philippusbrief“ spreekt over het „van Christus gegrepen zijn“, waarvoor geen correlaat aan de zijde des menschen noodig is (105), over het positieve in het geloof, dat niet is een acte van menselijk, maar van „goddelijk geloof“ (98). En toch — hoe verhelderend dit gezichtspunt moge zijn — volkomen toereikend is het niet.

Het is niet gemakkelijk uit te drukken, wat de achtergrond van Barth's gedachten is. Deze wordt m.i. althans eenigszins benaderd door te zeggen,

¹⁾ Barth. Das Wort Gottes und die Theologie, 130.

²⁾ M. Strauch. Die Theologie Karl Barth's, 43.

³⁾ Barth. Die Auferstehung der Toten.

⁴⁾ Barth. Die Kirche und die Kultur. Zw. d. Zeiten, 1926.

⁵⁾ De genade heft de natuur niet op, maar voltooit haar.

⁶⁾ E. Thurneysen. Zum rel. soz. Problem. Zw. d. Z., 1927.

⁷⁾ B.y. tegen Bruhn's „Vom Gott im Menschen“. Zw. d. Z., 1927.

⁸⁾ Het eindige kan het oneindige niet bevatten.

⁹⁾ E. Przywara. Gott in uns oder Gott über uns (Immanenz und Transzendenz im heutigen Geistesleben). Stimmen der Zeit, 1923.

¹⁰⁾ Dit draagt echter een heel ander karakter dan bij J. Riemsma. Christelijke dogmatiek, die het beginsel van zijn dogmatiek het dynamische noemt. Riemsma's dogmatiek is van Barth uit gezien, zuiver statisch.